

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر

«مدیریت پژوهشی»

عنوان طرح پژوهشی:

« سنجش و مقایسه سواد اطلاعاتی دانشجویان ترم اول و ترم آخر دانشگاه علوم پزشکی بوشهر »

مجری طرح :

پرویز عضدی- دکتر فائزه جهان پور

همکاران طرح :

۱- دکتر نیلوفر معتمد

۲- لیلا دهقانی

سال ۱۳۸۹

سپاسگزاری

بدینوسیله بر خود لازم می دانم که از زحمات بی شائبه معاونت محترم پژوهشی و مرکز توسعه و مطالعات همچنین کلیه دانشجویان سال اول و آخر دانشگاه علوم پزشکی که بعنوان همکاران این طرح کمال همکاری را با من داشته اند تشکر و قدردانی نمایم.

فهرست مندرجات

- صفحه عنوان
- خلاصه پژوهش
- مقدمه (بیان مسئله)
- روش پژوهش
- نتایج
- بحث و نتیجه گیری
- فهرست منابع

خلاصه گزارش :

مقدمه انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و پژوهشی (ACRL, 2000) سواد اطلاعاتی را به عنوان «یک قالب فکری و عقلانی برای فهم، یافتن، ارزیابی و استفاده اطلاعات» تعریف کرده است. چنین درکی از سواد اطلاعاتی، بر اهمیت عملکرد دانشگاه و نیز اهمیت یادگیری ماندگار تأکید می‌کند. سواد اطلاعاتی می‌تواند به مهارتهایی که فرد آموخته یا به فرایندی آموزشی اطلاق شود که از طریق آن فرد می‌آموزد که چگونه در محیط پیچیده و در حال رشد سریع اطلاعات، از اطلاعات به طور مؤثر و کارآمد استفاده کند. با وجود اهمیت و نیاز به آگاهی دانشجویان از این مهارت، شواهد نشان داده است که دانشجویان برای گذراندن برخی از درسهای خود فاقد سواد اطلاعاتی لازم هستند، چه رسد به اینکه بتوانند به یادگیرندگان دائمی تبدیل شوند (کاراولو و دیگران، ۲۰۰۱). با توجه به این مسئله، باید به آموزش دانشجویان در این زمینه پرداخت. اما وقتی از آموزش سخن به میان می‌آید، سنجش کمیّت و کیفیت آموخته‌ها مطرح می‌گردد. از این رو، ضرورت بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان، و اینکه بین سواد اطلاعاتی دانشجویان جدید الورود و ترم آخر تفاوتی از نظر سواد اطلاعاتی وجود دارد یا خیر امری بدیهی است.

خلاصه روش اجرای طرح :

این پژوهش توصیفی تحلیلی میباشد. جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه دانشجویان جدید و سال آخر مقطع کارشناسی و پزشکی می باشد. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه عینی سنجی سواد اطلاعاتی که برای این منظور استاندارد شده است و روایی و پایایی آن در چند مرحله انجام شده است صورت میپذیرد این پرسشنامه در دو بخش مشخصات جمعیت شناسی و قسمت دوم در مورد سنجش سواد اطلاعاتی میباشد پس از جمع آوری داده ها در مرحله اول وضعیت سواد اطلاعاتی که از مجموع سوالات پاسخ داده شده بدست می آید محاسبه و سپس به ارتباط بین میانگین نمرات کسب شده و مشخصات جمعیت شناسی پرداخته می شود

نتایج:

شرکت کنندگان در این طرح ۲۱۰ نفر از دانشجویان ترم اول و آخر دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در کلیه رشته ها بودند و در نهایت ۱۴۵ پرسشنامه کامل و قابل بررسی بدست آمد. توزیع جنس در جامعه مورد بررسی ۳۵/۲ و ۶۴/۸ درصد به ترتیب مرد و زن بود میانگین نمره کل سواد اطلاعاتی دانشجویان در ترم اول ۱۲/۸۴ ($\pm 5/09$) و در ترم پایانی ۱۱/۴۶ ($\pm 4/25$) می باشد که بر اساس آزمون تی معنی دار نمی باشد. ارتباط جنس با نمره سواد اطلاعاتی معنی دار نبود و نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان به تفکیک رشته در ترم اول و آخر بین رشته پزشکی و رشته مامایی معنی دار است در گروه مامایی افزایش میانگین نمره (از ۹/۳۳ به ۱۱/۸۴) و در رشته پزشکی کاهش میانگین مشاهده می گردد (از ۱۳/۶۸ به ۱۱/۲۹) که این تغییرات از نظر آماری معنی دار بوده است ($p < 0/05$). نمره رشته کتابداری از کلیه رشته ها با لاتر بود و از نظر آماری این تفاوت بجز رشته پرستاری معنا دار می باشد ($p < 0/05$)

کلید واژه ها :

سواد اطلاعاتی، دانشجو، استاندارد

مقدمه :

سواد اطلاعاتی مفهومی است که در نتیجه تحولات و تغییرات سریع در فناوری‌های اطلاعاتی پیدا شده است. به مهارت‌هایی که فرد به‌منظور ادامه حیات در جامعه اطلاعاتی به آنها نیازمند است، سواد اطلاعاتی گفته می‌شود. افراد دارای سواد اطلاعاتی کسانی هستند که آموخته باشند چگونه بیاموزند. آنها می‌دانند که چگونه یاد بگیرند، زیرا می‌دانند که دانش چگونه سازماندهی شده است و چگونه می‌توان اطلاعات مورد نیاز را پیدا کرد و از اطلاعات به‌گونه‌ای استفاده کرد که دیگران نیز بتوانند از آن بیاموزند. (۱،۲) افراد دارای سواد اطلاعاتی برای یادگیری مادام‌العمر آمادگی دارند، چرا که همیشه می‌توانند اطلاعات مورد نیاز خود را پیدا کنند و از آن برای تصمیم‌گیری آگاهانه استفاده نمایند. پیوند میان یادگیری و سواد اطلاعاتی، مؤسسات آموزشی را بر آن داشت تا به تلفیق آموزش این مهارت با برنامه‌های درسی خود بیندیشند. برخی صاحب‌نظران، مخالف جداسازی آموزش سواد اطلاعاتی از سایر برنامه‌های آموزشی هستند و معتقدند آموزش سواد اطلاعاتی باید بستر رشد و گسترش سایر الگوهای آموزشی باشد. عده‌ای نیز بر این عقیده‌اند که سواد اطلاعاتی به‌عنوان یک درس دانشگاهی قابل آموزش است و اهمیت مهارت‌های مرتبط با این مفهوم نیز ایجاب می‌کند که همچون سایر دروس در همه رشته‌های مختلف دانشگاهی تدریس شود. (۲)

سواد اطلاعاتی و آموزش عالی مأموریت اصلی مؤسسات آموزش عالی، تربیت یادگیرندگان مادام‌العمر است. با این فرض که افراد دارای قابلیت‌ها و توانایی‌های ذهنی استدلال و تفکر انتقادی هستند. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی باید در طول دوره‌ها و دروس دانشگاهی به دانشجویان به عنوان عضوی از جامعه و همچنین شهروندان مطلع بیاموزند که چگونه یاد بگیرند. سواد اطلاعاتی کلید اصلی یادگیری مادام‌العمر می‌باشد. سواد اطلاعاتی توان دانشجویان را در ارزشیابی، مدیریت و استفاده از اطلاعات افزایش می‌دهد. فناوریهای اطلاعاتی نیز به فراگیر کمک می‌کند تا فارغ از محدودیتهای زمانی و مکانی به یادگیری بپردازد. برای سنجش میزان سواد اطلاعاتی افراد لازم است استانداردهایی تعیین گردد. یکی از استانداردهای تعیین شده برای سنجش سواد اطلاعاتی «استانداردهای قابلیت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی» ۲ است که در قسمت بعد مورد بررسی قرار می‌گیرد. (۱،۳)

قابلیت‌ها برای سواد اطلاعاتی شامل ۵ استاندارد و ۲۲ شاخص عملکردی است (۴). تمرکز این استانداردها بر نیازهای دانشجویان آموزش عالی می‌باشد. استانداردها همچنین شامل فهرستی از بازده‌ها برای

سنجش پیشرفت دانشجویان در کسب سواد اطلاعاتی می‌باشند. این بازده‌ها می‌تواند به عنوان راهنما برای استادان، کتابداران و سایر کسانی که دنبال روشهایی برای اندازه‌گیری یادگیری دانشجویان در زمینه سواد اطلاعاتی هستند، باشد. در کاربرد این استانداردها، مؤسسات آموزشی نیاز دارند تا مهارت‌های فکری گوناگونی که بازده‌های گوناگون یادگیری به همراه دارند را شناسایی کنند. بنابراین، برای سنجش در این بازده‌ها به ابزارها و روشهای متفاوتی نیاز است. برای مثال، مهارت‌های سطوح پایین و بالای طبقه‌بندی بلوم در این بازده‌ها وجود دارد. با مطالعه بازده‌ها می‌توان به اهداف رفتاری پی برد. بهتر است روشهای سنجش متناسب با مهارت‌های تفکر مربوط به هر بازده به عنوان یک قسمت جدانشدنی از برنامه اجرایی مؤسسه در نظر گرفته شود.

استانداردها، شاخص‌های عملکرد و بازده‌ها

استانداردهای قابلیت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی چارچوبی را برای ارزشیابی سواد اطلاعاتی دانشجو مشخص می‌کند. این استانداردها به شرح زیر خلاصه شده است:

استاندارد اول دانشجو با سواد اطلاعاتی باید بتواند ماهیت و وسعت اطلاعات را مشخص می‌کند

استاندارد دوم دانشجو با سواد اطلاعاتی، به اطلاعات موردنیاز به طور مؤثر و کارآ دسترسی پیدا می‌کند.

استاندارد سوم دانشجو با سواد اطلاعاتی، اطلاعات و منابع آنها را به طور نقادانه ارزشیابی می‌کند و اطلاعات انتخاب شده را به دانش پایه و یا نظام ارزشی قبلی خود تلقیق می‌کند.

استاندارد چهارم دانشجو با سواد اطلاعاتی، به صورت انفرادی و یا گروهی، برای رسیدن به منظور خاصی از اطلاعات استفاده می‌کند.

استاندارد پنجم دانشجو با سواد اطلاعاتی، بسیاری از موارد حقوقی، اقتصادی مربوط به دسترسی و استفاده از اطلاعات را می‌فهمد.

تحقیقات گذشته نشان می‌دهد سطح سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان در سطح مطلوب نمیباشد و سطح سواد رایانهای نیز در بهترین شرایط زیر سطح متوسط بوده است (۶،۷). با توجه به اینکه بررسیهای انجام شده مربوط به سالهای گذشته بوده و روز به روز بر میزان استفاده کنندگان از رایانه اضافه میگردد همچنین با توجه به واحد های آموزشی ارائه شده در دبیرستان و دانشگاه بر آن شدیم که سطح سواد رایانهای دانشجویان را در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر را در حال حاضر بررسی نماییم

مروری بر مطالعات قبلی :

با وجود اهمیت و نیاز به آگاهی دانشجویان از این مهارت، شواهد نشان داده است دانشجویان برای گذراندن برخی از دروسهای خود فاقد سواد اطلاعاتی لازم هستند، چه رسد به اینکه بتوانند به یادگیرندگان دائمی تبدیل شوند (کاراولو و دیگران، ۲۰۰۱).

بررسی انجام شده توسط کرمی در سال ۱۳۸۱ در دانشگاه علوم پزشکی بندر عباس روی دانشجویان پزشکی انجام داده نشان میدهد که سواد اطلاعاتی و استفاده از سواد اطلاعاتی این دانشجویان در سطح پایین می باشد

مهرانا ۲۰۰۹ در تحقیقی که در کالج پزشکی بورلا در هند انجام داد مشخص کرد که دانشجویان در استفاده از تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات مشکل دارند و دلایل آن را نیز ذکر نمود.

لطف نژاد و همکاران در سال ۱۳۸۵ تحقیق مشابهی در دانشگاه علوم پزشکی اورومیه انجام دادند آنها نیز به نا مطلوب بودن سواد اطلاعاتی دانشجویان اشاره نمودند

در تحقیقی که دیانا میترمری در سال ۲۰۰۵ و کارستی در ۲۰۰۸ در دانشگاه مونترال انجام داده بودند نیز به نتایج مشابهی دست یافته بودند .

با توجه به این مسئله، باید به آموزش دانشجویان در این زمینه پرداخت. اما وقتی از آموزش سخن به میانمی آید، سنجش کمیّت و کیفیت آموخته‌ها مطرح می گردد. از این رو، ضرورت بررسی وضعیت سواداطلاعاتی دانشجویان، امری بدیهی است.

مواد و روش ها :

این پژوهش توصیفی تحلیلی میباشد. جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه دانشجویان جدید و سال آخر مقطع کارشناسی و پزشکی می باشد. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه عینی سنجی سواد اطلاعاتی که برای این منظور استاندارد شده است و روایی و پایایی آن در چند مرحله انجام شده است صورت میپذیرد این پرسشنامه در دو بخش مشخصات جمعیت شناسی و قسمت دوم در مورد سنجش سواد اطلاعاتی میباشد پس از جمع آوری داده ها در مرحله اول وضعیت سواد اطلاعاتی که از مجموع سوالات پاسخ داده شده بدست می آید محاسبه و سپس به ارتباط بین میانگین نمرات کسب شده و مشخصات جمعیت شناسی پرداخته می شود

بررسی صحت و دقت^۱ یافته ها :

برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه عینی سنجی سواد اطلاعاتی برای این منظور استاندارد شده و روایی و پایایی آن در چند مرحله انجام گرفته است صورت میپذیرد(ضریب آلفای کرونباخ مربوط به کل پرسشنامه‌های دانشجویان جدید ۰/۸۳، آلفای کرونباخ مربوط به کل پرسشنامه‌های دانشجویان سال آخر ۰/۸۶، و آلفای

کرونباخ پرسشنامه‌ها در دو گروه ۰/۸۳ به دست آمده) دارد. این پرسشنامه در دو بخش تنظیم شده است
قسمت اول مشخصات جمعیت‌شناسی و قسمت دوم در مورد سنجش سواد اطلاعاتی میباشد

یافته‌ها :

شرکت کنندگان در این طرح ۲۱۰ نفر از دانشجویان ترم اول و آخر دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در کلیه رشته‌ها بودند و در نهایت ۱۴۵ پرسشنامه کامل و قابل بررسی بودند. توزیع جنس در جامعه مورد بررسی ۳۵/۲ و ۶۴/۸ درصد به ترتیب مرد و زن بوده از کل شرکت کنندگان ۷۷/۹ درصد ترم اول و ۲۲/۱ درصد ترم آخر می باشند توزیع شرکت کنندگان از نظر رشته در جدول شماره یک آمده است که بیشترین درصد مربوط به رشته پزشکی می باشد. از میان شرکت کنندگان تنها ۲۴/۱ درصد دروس کامپیوتر را بطور رسمی گذرانده اند . ۷۷/۸ درصد از دانشجویان درس مربوط به سواد اطلاعاتی را نگذرانده اند .